turnalar

ULUSLARARASI TÜRK DİLİ
EDEBİYAT VE ÇEVİRİ DERGİSİ

57

turnalar
ULUSLARARASI TÜRK DİLİ EDEBİYAT VE ÇEVİRİ DERGİSİ
Yıl:17 | Sayı:57 | Ocak-Şubat-Mart 2015 | Üç Ayda Bir Yayımlanır

Sahibi
KIBATEK
[Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu]

Genel Yayın Yönetmeni
Emel Kaya Gözlü

Yayın Koordinatörü
Metin Turan

Yönetmen Yardımcıları
Mihrican Aylanç - Orkun Bozkurt

Kapak Resmi: Pablo Piscasso
Düzelti: Dr. Kafiye Yinanç

Yayın Danışma Kurulu
Dr. A. Alper Akçam, Yrd. Doç.Dr. Ümüt Akagündüz, Prof. Dr. Sevim Akten, Prof. Dr. Tülin Arseven, Prof. Dr. Gürsel Aytaç, Prof. Dr. Fuat Bozkurt, Doç. Dr. Serpil Aygün Cengiz, Yrd. Doç. Dr. Reyhan Çelik, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Çevik, Prof. Dr. Tuna Ertem, Prof. Dr. Birsen Karaca, Doç. Dr. Ayten Kaplan Prof.Dr.Kurtuluş Kayalı, Yrd. Doç.Dr. Betül Mutlu, Prof. Dr. Mustafa Oral, Prof. Dr. Eunkyung Oh, Prof. Dr. Medine Sivri, Doç. Dr. İbrahim Şirin, Prof. Dr. Aysıt Tansel, Prof. Dr. Cengiz Tosun, Yrd. Doç. Dr. Türkan Yeşilyurt

Temsilciler
Almanya / Yücel FEYZİOĞLU
Azerbaycan / Prof. Dr. Celil GARİBOĞLU - Ali ŞAMİLOĞLU
Arnavutluk / Dalina GJUNSKİ
Avustralya / Hayrettin TAHİROĞLU
Belçika / Sümbül KARAKAYA
Bosna-Hersek / Dr. Kerime FİLAN
Bulgaristan / İsmail ÇAVUŞEV
Güney Kore / Prof. Dr. Eunkyung OH
Hollanda / Veyis GÜNGÖR
Irak / Salah NEVRES
İran / Tahere MİRZAİ
İngiltere / Emine S. BAY
İsveç / Durusoy YAZAN
Japonya / Gen KASUYA
Kazakistan/ Dr. Ainur MAYEMAROVA
Kırgızistan / Dr. Kadirali KONKOYAEV
Kırım / Dr. İsmet ZAAT
Kosova / Osman BAYMAK
Litvanya / Dr. Galina MİSKİNİENE
Macaristan / Edit TASNADİ
Makedonya / Ali KUBUR
Moldova / Liuba ÇİMPOEŞ
Pakistan / Nacma RAFİQ
Polonya / Grazyna ZAJAC
Romanya / Kıyasedin UTEV
Rusya / Prof. Dr. Elfina SİBGATİTULİNA
Slovakya / Xenia CELNAROVA
Tataristan / Dr. Zübeyde BİKTAGİROVA
Türkmenistan / Prof. Dr. Narbibiş ŞAMMAYEVA
Ukrayna / Doç. Dr. Tudora ARNAUT
Yunanistan / Reşit SALİM

Yazışma
KKTC - Emel Kaya Gözlü
Naim Efendi Sokak Suriçi Gazi Mağusa/KKTC
Tel: (0.392) 630 40 12
E-mail: emel_kaya@hotmail.com

TÜRKİYE
Konur Sokak 36/13 • Tel: (0.312) 425 39 20
Fax: (0.312) 417 57 23 Kızılay - Ankara
E-mail: kibatek@gmail.com
www.kibatek.com.tr

Abone Bedeli: 70.-TL
Öğrenci ve öğretmenlere %50 indirimlidir.
Abone bedeli ve katkılarınızı Kıbrıs Balkanlar Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu'nun Türkiye İş Bankası, 4213-0734181 numaralı hesabına yatırıp, kibatek@gmail.com adresine bilgi veriniz.

Baskı: Sage Yayıncılık, K. Karabekir Cad. Kültür Çarşısı No: 7/101, Ulus -Ankara, Tel: (0.312) 4341 00 02
Yerel Süreli Yayın

Baskı Tarihi: 6 Nisan 2015

İçindekiler

II. Meşrutiyet Döneminde Fuat Köprülü'nün Yazılarında Tarih, Kadın ve Edebiyat

Ümüt Akagündüz*

Tarihçiliğimizin belirleyici simalarından Fuat Köprülü şüphesiz ki yazdıklarıyla dönüştürücü bir rol oynamıştır. Modern tarihin dinamiklerinin ülkemizde yaşadığı kısırlığı gözler önüne seren Köprülü, hükümdarlar ve siyasetle çevrelenen tarih anlatımını eleştirerek kültüre ve uygarlığa odaklanan bir birikime hitap etmiştir. Köprülü, özellikle yönteme verdiği önemle mevcut birikimin nasıl işlenebileceğini göstermeye çalışmıştır. Aslında II. Meşrutiyet yıllarında her alanda yaşanan değişim tarih disiplininde de ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet'i kuran kadroların II. Meşrutiyet deneyimini gerçekçi ve mantıklı bir bakış açısıyla özümsemeleri bizim için ideolojik birikimin boyutları somutlaşmaktadır. Fuat Köprülü her ne kadar Cumhuriyet ile beraber tanınıyor olsa da II. Meşrutiyet'in farklılaşan koşullarının nimetlerinden derinlemesine yararlanmış bir karakterdir. 1908'de Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesiyle bambaşka denizlere yelken açmak isteyen şehirli, mektepli bir sınıfın varlığı basında, eğitimde, hukukta, toplumda, kadın hareketinde, sanatta ve dinde gelişmelerle ve tepkilerle çevrelenmiş rengârenk bir ortam yaratmıştır. Yıkılmaya yüz tutmuş devlet yapısının mevcudiyetini koruyabilme çabasıyla hemen her konu tartışılabilmekte, siyasetin gündemi toplumun geniş katılımı ile değiştirilebilmekte ve eğitimle değişen koşullar tanıtılabilmekteydi.

II. Meşrutiyet'in yukarıda değindiğimiz bu yapısını anlayabilmek için dergileri şöyle bir incelemek yeter de artar. O kadar çok dergi, çeşit çeşit konuyla zenginleşmiştir ki neredeyse tartışılmayan, anlatılmayan konu kalmamış, basın ve düşünce tarihimiz zengin dönemlerinden birisini yaşamıştır. Devlet, hukuk, toplum, sosyoloji, tarih, felsefe, coğrafya, arkeoloji, antropoloji, eğitim, kadın, çocuk, ahlak, ziraat, çiftçi, köy, köylü, izcilik, orman, ormancılık, nüfus, demiryolları, alfabe, milliyetçilik, batıcılık, İslamcılık, sosyalizm gibi birçok başlık sorunlarıyla ve çözümleriyle ele alınıp zengin bir düşünce tarihi birikimi bırakmıştır. Fuat Köprülü bu birikimin olanaklarından yararlanarak onu çağdaş kıstaslarla işlemiştir. II. Meşrutiyet yıllarında, Bilgi Mecmuası, Yeni Mecmua, Milli Tetebbular Mecmuası, Türk Yurdu, Siyanet ve Ümid gibi dergilerde yazılar kaleme alan Köprülü özellikle edebiyat tarihi ve tarihte usul konularını irdelemiştir. Ancak Köprülü'nün bu dönemde dikkatini çeken bir başka ilgi alanı ise dönemin hareketliliğinden olsa gerek kadındır. II. Meşrutiyet yıllarında gelişkin bir kadın hareketi söz konusu olup dönemin çoğu düşünürü kadın üstüne değerlendirme yapmıştır. Özellikle Kadınlar Dünyası, Kadınlar Âlemi, Türk Kadını gibi dergilerin yarattığı bu yeni tartışma alanına Köprülü de dâhil olmuş milliyetçi bir bakış açısıyla Türk kadını hakkında tarihsel bir değerlendirme yapmıştır. İşte bu yazımızdaki temel amacımız Köprülü'nün edebiyat tarihi, tarihte yöntem ve kadın hakkındaki II. Meşrutiyet'in koşullarına has fikirlerini açığa çıkartabilmektedir.

Köprülü'nün zihninde yöntem tartışması ile ilgili ciddi sorular bulunmaktadır. Batı dünyasının bilimsel başarılarının sebebi ona göre yöntem tartışmasının belli bir olgunluğa ve derinliğe ulaşmış olmasıdır. Gerçekten de dönemin Avrupası hem fen bilimlerinde hem de sosyal bilimlerde yöntemi irdelemekte, özelikle fen bilimlerinin kriterlerinin sosyal bilimlere nasıl uygulanabileceğinin yollarını aramaktaydı. Bilginin yeni üretim ve yayılım yöntemleri elbette ki dönemin değişen siyasi koşullarına da paraleldi. Fransız Devrimi sonrasında imparatorlukların tasfiyesinin başlamasıyla birlikte ulus-devlet yapıları günden güne değer kazanarak toplumun, eğitimin, ekonominin, sanatın ve bilimin yeniden gözden geçirilmesine yol açmıştır. Bir disiplin olarak tarihte değişen bu yeni koşullardan etkilenmiş, ulus-devletlerin geçmişini kurgulayan yeni bir tarih anlayışı şekillenmiştir. Artık tarihe milletin, halkın gözünden ba-

kılmakta, ulusal başarılar ulus-devletin ihtiyaçlarına göre gün yüzüne çıkartılmaktaydı. Kuşkusuz ki bu sürecin geç başladığı ülkelerden birisi Türkiye'dir. İmparatorluk mirasını korumak Türklerin daha geç milli bilinçle tanışmalarına yol açmıştır. II. Meşrutiyet'in yarattığı yeni fırsatlar bu noktada tarih ve tarihçilikte de belirginleşmiş, tarihi çağdaşlaştırmaya yönelik fikirler her ne kadar yeterli olmasa da gün yüzüne çıkmıştır. Köprülü bu sürecin ülkemizdeki temel dinamiklerinden birisidir. Ona göre tarih, bütün faaliyetlerin ve olayların toplamı olup sadece devletlerin kurumsal ya da diplomatik ilişkilerinden kaynaklanan bir disiplin değildir. Tarih büyük adamların, hükümdarların, vezirlerin, düşünürlerin, mucitlerin kişiliklerinde saklı olan izleri değil halk kitlesinin ortak değerlerinin ve ortak gelişiminin izlerini irdeleyen bir alandır. Bu çerçevede II. Meşrutiyet yıllarında yayımlanan tarih yöntemi üstüne yazılmış iki makalesinde düşünür, tarih yöntemi hakkındaki görüşlerini somutlaştırmıştır.

1918'te Yeni Mecmua'da çıkan "Bizde Millî Tarih Yazılabilir mi?" adlı metninde Köprülü ciddi eleştirilerde bulunmaktadır. Dönemin Maarif Nezareti'nin uzmanlardan oluşan bir kadroya millî tarih yazma görevini vermesine değinen Köprülü, otuz cilt çıkartılması düşünülen bu eserin yöntemden uzak olduğunu belirtmektedir. Buna göre millî bir tarih yazmadan önce millî tarihin yazılabilmesi için millî hazine evrakları düzenlenmelidir. Ancak bunun için başlangıçta vakanüvislik geleneği gözden geçirilip, bu geleneğin artıları ve eksileri analiz edilmelidir. Köprülü'ye göre vakanüvislik, mitoloji, tarih masalcılığı, tarih kasideciliği bunlar tarihçiliğimizin İbn-i Haldun'un tarihçiliğinden bile neredeyse bir asır uzak olduğumuzu belirginleştirmektedir. Elbette ki bu tarih anlayışının da Türkiye'ye getirdiği belli yararlar söz konusudur ancak modern dünyanın kriterlerinde belli bir konuda uzmanlaşmayan, belgeleri tespit etmeyen, düzenlemeyen ve irdelemeyen bir tarih yönteminin var olabilmesi mümkün değildir. İşte tam bu nokta Köprülü bizi uzmanlaşma meselesine götürmektedir. Bir tarihçinin bütün dünya tarihini ya da belli bir tarihin bütün dünyadaki yansımalarını bilmesi söz konusu olamaz. Antik Yunan tarihi ile uğraşan tarihçiden Arap tarihinde uzmanlaşmasını beklemek ya da sanat tarihinde uzmanlaşandan bilim tarihine de hâkim olmasını isteyebilmek mümkün değildir. "Bir edebiyat müverrihinin gözü önüne hukuk tarihine ait bütün maddeleri yığsanız kabil değil, o milletin hukuk tarihi hakkında doğru bir fikr edinemezsiniz. Tabii ki bunun gibi din tarihiyle uğraşan bir adamda edebiyat tarihine ait bütün vesikaları tetkik etse onların ifade ettiği eski edebi hayatı gözü önünde canlandıramaz. Çünkü tarih cansız maddeleri üst üste yığmak değil eski bir devrin muhtelif asırlarını yerli yerine koyarak geçmiş hayatı mazide olduğu gibi yaşatmaktır." Kısacası bir edebiyat tarihçisinin öğrenecekleri ile bir hukuk tarihçisinin öğrenecekleri birbirlerinden oldukça farklıdır. Hatta Köprülü, Batı dünyasında bu uzmanlaşmanın bambaşka bir noktaya doğru gittiğine de dikkat çekmektedir. Bu ülkelerde artık belli bir alanda uzmanlaşmanın yanında belli bir çağda uzmanlaşma söz konusudur. Siz sadece edebiyat tarihçisi değil ya Orta Çağ edebiyat tarihçisi ya da On Altıncı Yüzyıl edebiyat tarihçisisinizdir. Köprülü bu durumun bize özgü yanlarını dönemin aydınlarının kısır döngüsü ile de özdeşleştirmektedir. Köprülü'ye göre bizde her dönemi, her kurumu aynı derecede bildiğini iddia eden ama özünde hiçbir şey bilmeyen aydınlar oldukça fazladır. "Bizde otuz beş ciltlik tarih yazılamaz demiyoruz, bizde en mühim meseleler hakkında ayda bir cilt vücuda getirebilecek gayretli kalemler varken onların üçünü dördünü toplayıp bir iki senede yetmiş cilt çıkarmak bile kabil olur. Fakat ilm noktasından yetmiş sayfalık ciddi bir monografi bile manasız ciltlere yetmiş kere faiktır. Edebiyat tarihi, lisan tarihi, güzel sanatlar tarihi, din tarihi, ahlak tarihi, iktisat tarihi, hukuk tarihi gibi millî tarihin asıl gövdesini teşkil edecek maarifet şubelerinde çalışan hiçbir adamımız yoktur."

Köprülü millî tarih meselesi ile kaynak arasındaki ilişkiye de değinmektedir. Vakanüvislik geleneğinin askeri başarılara odaklanmasını eleştiren düşünürümüz için millî tarihin kaynağı askeri tarih değil medeni tarihtir. Kaynak bolluğu şüphesiz ki bu durumun niteliğini açığa çıkartmaktadır. Eğer medeniyetten yola çıkan bir tarih metodu öncelikli hale getirilirse, Türkiye'de Çin, Arap, Acem, Nasturi, Ermeni, Bizans, Gürcü, Slav ve Latin düşünürlerin yazdığı pek çok eserin bulunduğu görülebilir. Ancak bu kaynaklardan ziyade divan defterleri, tahrir defterleri, şerriyye sicilleri gibi kaynakların yanında Arkeoloji ve Etnografi'nin ortaya çıkardığı pek çok yerli kaynak da söz konusudur. Köprülü'ye göre burada Hammer Tarihi gibi siyasi entrikaları merkezileştiren eserler-

Fuat Köprülü

den ziyade belli bir yöntemle kendi kaynaklarımızdan yararlanarak yazdığımız millî eserlerimize güvenmeliyiz. "Bugün maalesef iddia edebiliriz ki Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da nasıl tesis ettiğini, Kayı aşiretinin nereden ve ne zaman geldiği ilk safha-i istiklalimizin nasıl olduğu Anadolu'nun o devirdeki vaziyet-i ırkiye, siyasiye, fikrîye ve iktisadiyesi hatta müverrihlerimiz de tamamıyla meçhulüdür. Artık bu meçhulat karşısında eski veya yeni elde mevcut tarihlerimizin ne kadar asli ve esas-ı ilmi bir kıymetten mahrum olduğu düşünülsün." Köprülü'ye göre millî tarih için iki koşul yerine getirilmelidir. Bunlardan ilki devletin desteklediği bir Encümen-i Daniş'in kurulması ikincisi ise millî bir tarih kütüphanesi oluşturulmasıdır. Bu kurumun aydınlarından beklenen din, lisan, edebiyat, sanayi-i nefise, hukuk, ahlak, iktisat ve ziraat gibi alanlarda tarih kütüphanesinin ihtiyacını karşılayacak eserler meydana getirmektir. Tabii bir tarih kütüphanesi oluşturmak sadece farklı eserlerin yazılmasıyla mümkün değildir. Bu çerçevede ona göre Batılı zihniyetin yöntemleri kullanılarak defterler toplanmalı, tasnif edilmeli, dergilere yer verilip yabancı kaynaklarda millî tarihimizi alakadar eden kısımlar çevrilmelidir. Köprülü bu çerçevede insan faktörüne ise şu şekilde yaklaşmaktadır: "Memleketimizde muhtelif tarih sahalarında çalışacak adamlar yok değildir. Mesele onları bulup sistematik bir surette çalıştıracak mütehassısların intihabında ve hepsinden evvel de hükümetin bu acil ve hayati ihtiyacın tatminine bütün kuvveti ile mezahir olmasındadır. Ne kadar daralırsa daralsın yine milyonlardan terekküb edecek bir bütçe içinden senevi alınmış yetmiş bin lirasını mazi-i milliyemizi tanıtmağa tahsis edemez miyiz."

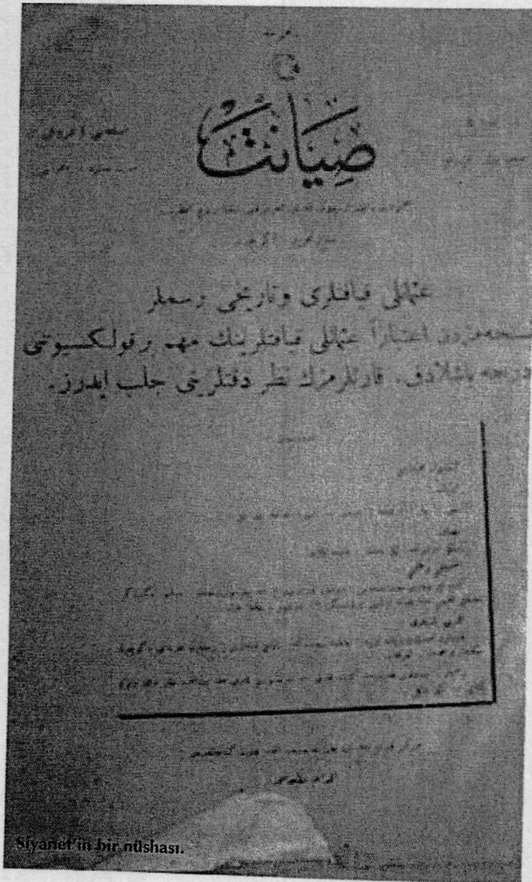
Bir edebiyat tarihçisi olarak Köprülü elbette ki edebiyat tarihinde yöntem üstünde de durmuştur. Ona göre edebiyat tarihi medeniyet tarihinin ciddi dallarından birisi olup belli bir yöntemle kalem alınmalıydı. Bu yönteme göre eser yer, zaman ilişkisine ve yazarına göre tarihî bir bakış açısıyla irdelenmeli, kişisel unsurlarla dönemin unsurları arasındaki benzerlikler, farklılıklar değerlendirilmelidir. Sonraki aşamada ise metinler türlerine göre ayrılıp önemli edebiyatçılarla olan benzerlikler yorumlanmalı, eserin oluştuğu dönemdeki manevi, düşünsel, ahlaki koşullar ve gelişmeler incelenmeli son olarak ise İslam ve Batı edebiyatlarının etkileri analiz edilmelidir. Köprülü'ye göre edebiyat tarihçisinin burada görülen bütün süreci çağdaş bir şekilde başarıya ulaştırabilmesinin yolu eleştirel bir gözle hareket etmesinden geçmektedir. Tabii metinleri eleştirirken edebiyat tarihçisi sabırlı olmalı, tedbirli adımlarla sonuca ulaşmalıdır.

1908-1920 yılları arasının en fazla tartışılan ko-

nularından birisinin kadın olduğu kesindir. Yayımlanan pek çok kadın dergisinin gösterdiği üzere dönemin hem erkek hem de yeni yeni ortaya çıkan kadın düşünürleri zengin bir tartışmaya yol açmışlardır. Özellikle Meşrutiyet'in ilanı sonrasında basın hayatında yaşanan patlama kadını düşünce tarihinin konularından birisi haline getirmiştir. Köprülü'nün de gelişen bu duruma tepkisiz kalmadığını görmekteyiz. Temmuz 1914'te Siyanet'te yayımladığı "İlm ve İçtimai: Eski Türklerde Kadın" başlıklı yazısında Köprülü, kadının önemine değinerek geçmişin kadınını anlatmaktadır. Düşünüre göre toplumun gelişimi ile kadının toplumdaki konumu arasında doğru orantı vardır. Kadınların rahat ettikleri toplumların gelişmiş, baskı altında kaldıkları toplumların ise gelişmemiş oldukları tarihî bir gerçektir. Ama ona göre kadının içinde bulunduğu bu durumu farklılaştıracak olan gene kadındır. Çünkü erkek eliyle kadına verilen haklar, erkek kendi çıkarı için gasp ettiğinden, geçicidir. Bu nedenle kadınlar kendi haklarını kendileri elde etmeye çalışmalıdırlar. Tabii Köprülü II. Meşrutiyet döneminin kadınının yaşadığı dönüşümün altında bulunan ekonomi faktörüne özel bir yer de ayırmaktadır. "Hukuk-ı nisvan meselesi nereden bakılırsa bakılsın en ziyade bir mesele-i iktisadiyedir. Bizde bu cereyanın meydana çıkıp katlanması sırf ihtiyaçtan iktisadiyeden ileri geldi. İktisadi hayatta köylü kadınların asırlardan beri işgal ettikleri mevkii bugün şehirli hanımlarda ticaret ve sanayi âleminde işgal etmek lüzumunu hissettiler. Bütün dünyada çalışmayan kullar kalmadığı bir esnada İslam cemiyetinin nısfını teşkil eden kadınların muattal bir halde kalması akvam-ı islamiyeyi asırlardan beri bir felç-i müzmine müptela etmiştir. Bugün hanımlarımızın şahsi teşebbüsleri neticesinde o meflûç uzviyetimizin yavaş yavaş hayat- emareleri göstermeye başladığını hissediyoruz. Bugün iktisadi-i millî cereyanına o kadar kuvvetli iştirak ve hatta erkeklere rehberlik eden kadınlarımız, eski Türk kadınının havasına malik olduklarını ispat ediyorlar." Köprülü'ye göre İslamiyet öncesi kadın ile İslamiyet sonrası kadın arasında farklılıklar da söz konusudur. Bu düzlemde İslamiyet öncesinde kadın daha özgür bir konuma sahip olup asla erkeğin gerisinde kalmamış hatta yeri geldiğinde ülkeyi yönetmiştir. Tabii yine kadının aile kavramıyla beraber değerlendirildiğini görmekteyiz. Kutatgu Bilig'i örnekleyen yazar bu metinde aile hayatının temel yapı taşı olarak görülen kadının fazilet ve iyi huyla güçlendiğinden bahsedildiğine değinmektedir. Köprülü örneklerine devam ederek şunları eklemektedir: "Eski Türkler çok şedit kavait-i ahlakiyeye riayet sayesinde kadının serbestisini temin etmişler ve sırf o fezailin temin ettiği kuvvetle asırlarca Asya'ya hâkim olmuşlardır. Eski Türk kadını herkesin hürmetine zevcenin muhabbet ve ihtiramına nail olunurdu fakat hiçbir zaman birinin bir oyuncak bir esiri değildir. İktisadi hayata karışır umum-ı cemiyetlerde bulunurdu. Sekizinci asır hicrinin ortalarına doğru Kırım'da seyahat eden meşhur İbn-i Batuta Türk kadınlarının çarşı ve pazarlarda alış veriş ettikleri kocalarının ise bomboş oturup kalktıklarını taaccüple nakleder. Tabii ki bizim bugünkü Anadolu gibi... Eski Türk hayat-ı adadından bahseden bir Çin müverrihi de Türk kadınlarının daima mazhar-ı hürmet ve muhabbet olduklarını ve asalet-i zatiyeleri bulunduğunu zikrederek tezevvüclerinde de bu asaleti kayıp etmediklerini beyan ediyorlar."

II. Meşrutiyet yıllarının düşünce dünyası, farklı kapıların siyasette açtıklarına benzer tartışmalarla karşı karşıya kalmıştır. Dönemin düşünürünün kafası aslında oldukça karışıktır. Özellikle Batı medeniyetinin dinamiklerinden uzak durulamayacağının anlaşılmasıyla eğitimli, şehirli pek çok aydın ve devlet adamının gözünde Doğu'nun değerlerini ikinci plana itmek ilerlemenin başlangıcı olarak algılanmıştır. Bu eksende Batılı yöntemler tartışılmakta, bu yöntemlerin nasıl kullanılacağı anlatılıp Batı'daki dönüşüme uygun yapıların ülkemizle bağlantısı irdelenmektedir. Kuşkusuz ki Fuat Köprülü sürecin yansımalarından birisidir. Köprülü II. Meşrutiyet yıllarının getirdiği dönüşümün farkında olup yöntem sorununa odaklanmaktadır. Köprülü'ye göre sosyal bilimlerde bir kaynak sıkıntısı değil, o kaynağı işleyebilme sorunu söz konusudur. Bu nedenle ilk etapta yöntem meselesi analiz edilmelidir. Tabii burada dikkat edilmesi gereken husus Köprülü'nün İslamcılığı dışarıda bırakarak Türkçülük ve Batıcılık ekseninde olaya yaklaşmasıdır. Açıkçası bu, dönemin düşünürlerinin pek çoğunda toprak kayıpları arttıkça gözlemlenebilen bir durumdur. Köprülü de benzer şekilde milliyetçiliğin önemini vurgulayarak Batı'nın yöntemlerinden kaçabilmenin mümkün olmadığını hatırlatmaktadır. Ancak Köprülü bu yöntem tartışmasında seçici davranmış Gabriel Monod ya da Hippolyte Adolphe Taine gibi düşünürleri irdelerken Marksizm ya da femi-

nizm gibi uç olarak tabir edilen akımlara mesafeli yaklaşmıştır. Köprülü'nün ülkedeki vakanüvislik geleneğini kırmaya çalıştığı da unutulmamalıdır. Gerçekten de Rönesans, Reform, Aydınlanma ve Sanayi Devrimi'ni yaşamamış bir toplumda kültürel direnç noktalarını kırmak kolay değildir. Sonrasında Köy Enstitüleri projesinde göreceğimiz üzere bu direnç noktalarını kırmak için atılan çabalar tepkilerle işlevsizleştirilecektir. Köprülü'nün kadın hareketi üstünde durarak makale kaleme alması gene Türkçü ve Batıcı yaklaşımının bir yansımasıdır. Muhafazakâr dergilerin kadın hareketinin gelişimi noktasında geliştirdikleri olumsuz tavır düşünüldüğünde Köprülü'nün yazdıkları çağın ölçütlerine uygun gözükmektedir. Elbette ki Köprülü'nün zihninde yer edinen nokta feminist unsurlara sahip değildir. Fikirlerinde kadının çalışma hayatına ve hak arayışına atıfta bulunulmaktadır, ancak bu özgün bir kadın figürüne işaret etmemektedir. Zaten yazısında da görüleceği üzere Köprülü İslam Öncesi Türk kadınının savaşçılığına, kadının bir aile kurmaktaki önemine ve lider kadın figürlerine değinmektedir.

صيانت

Siyanet'in bir nüshası.

Sonuç olarak yöntem sorununu daha II. Meşrutiyet yıllarında irdeleyen Köprülü bizde tarih metodolojisini erken bir tarihte gündeme taşımıştır. Günümüz Türkiye'sinde tarih metodolojisinin çevirilerle bir kırılma noktasına girdiği aşikârdır. Ancak bunun ne kadar pratiğe dökülebildiği tartışma konusudur. Aslında Köprülü'nün edebiyat tarihinde yöntemden başlayıp tarihte yöntemle devam eden görüşleri tarih çalışmalarında hâlâ varlığını sürdüren vakanüvislik geleneğini düşündüğümüzde özgünlüğünü korumakta olup bugün de yararlanabileceğimiz dinamikler yaratmaktadır. Kadın üstüne yapılan değerlendirmeyse sadece Köprülü'ye has olmayıp dönemin fikir adamlarının pek çoğunda izlenebilmektedir. Aslında Köprülü kadın tartışmasından uzak durmayarak Cumhuriyet yıllarının devlet eksenli kadın bakış açısına giden yolun yönüne katkıda bulunmuştur. Son olarak şunu söyleyebiliriz ki onun edebiyat, tarih ve kadın üçgeninde II. Meşrutiyet yıllarında yaptığı değerlendirmeler kırılma noktasına ulaşmış bir düşünce dünyasının varlığını kanıtlayarak değişen, farklılaşan bir toplumsal birikime işaret etmektedir.

Kaynakça

Köprülüzade Mehmet Fuat, Türk Edebiyatı Tarihinde Usul, Bilgi Mecmuası, Teşrin-i Sani 1329 (Kasım 1913), S. 1, s. 3-52.

Köprülüzade Mehmet Fuat, İlmi ve İçtimai: Eski Türklerde Kadın, Siyanet, 19 Haziran 1330 (2 Temmuz 1914), s. 4-6.

Köprülüzade Mehmet Fuat, Bizde Milli Tarih Yazılabilir mi, Yeni Mecmua, 6 Kanun-ı Evvel 1918 (6 Aralık 1918), S. 22, s. 427-428.

Köprülüzade Mehmet Fuat, Tarihimizi Nasıl Yazmalıyız, Ümid, 21 Teşrin-i Evvel 1336 (21 Ekim 1920), S. 12, s. 34